

***A kortárs fiatal líra mediális és kritikai
kontextusa – a Telep Csoport példája***

Jelige: Csaadajev

Bevezetés

Az utóbbi évtizedtől kezdődően arra a jelenségre lehetünk figyelmesek, hogy a hetvenes-nyolcvanas években, valamint az azt követően született szerzők túlnyomó része pályakezdésükkor, bár a nyomtatott sajtóban is publikálnak rendszeresen, első áttörő sikereiket az internet médiumában, az online nyilvánosság körében érték el. Oka ennek az lehet, hogy a webes felületek nyújtotta funkciók, (mint például a bloggolás), szélesebb lehetőséget biztosítanak a különböző műhelyek létrehozásához, elektronikus folyóiratok elindításához, valamint könnyebb, olcsóbb úton juthatnak el a publikált szövegek az olvasóközönséghez. Ennek a generációnak a legjelentősebb képviselőjeként tartható számon a 2005-ben alapított Telep-blog, valamint a vele együtt létrejött írói csoport. Fiatal szerzői ugyanis az internetes nyilvánosságban váltak ismertté, s fogadtatásukat tovább fokozta a szövegeikről alkotott, a szakma felől érkező pozitív kritikai visszhang. Az irodalmi csoportosulásról szóló diskurzusok is többnyire az interneten zajlottak, ami többek között azért válik fontossá, mert ez által esetükben az online felületek kerültek előtérbe a hagyományos médiumokkal szemben. Valamint ezzel párhuzamosan el is mozdultak a párbeszédék és az egyes alkotók írásai az internet közegéből a nyomtatott sajtó irányába, melyre kiemelkedő példa a Kalligram folyóirat 2007 novemberében megjelenő „Telep Csoport” című tematikus száma. Ezáltal egy inverz folyamatnak is szemtanúi lehetünk, hiszen általában az először nyomtatásban megjelenő szövegeket digitalizálják, s teszik közzé az online felületeken.

Ebben a médiumban viszont a szövegekről alkotott kritikai megnyilatkozások nyelve, jellege is megváltozik, melynek oka többek között a diskurzusban résztvevők, elsősorban a kritikus szerepet betöltő véleményezők kilétének elfedhetősége, és ez a jelenség egyre jelentékenyebb súllyal bír egy mű recepciójában. Gondoljunk a fórumok, blogbejegyzések által biztosított hozzászólási lehetőségekre, valamint a különböző portálokra, amelyek kifejezetten a rövidebb, „álneven” írt, figyelemfelkeltő kritikák publikálására specializálódtak. Különleges helyet foglal el ebben a kontextusban a Telep Csoport fogadtatásával kapcsolatban a Kalligram-számot bíráló pamflet, mely a *Könyvesblog* nevű internetes portálon látott napvilágot 2007 decemberében.¹ A durva, személyeskedő hangnemben megírt szöveg éles vitát váltott ki a cikk szerzői, a honlap olvasói, valamint a Telep Csoport tagjai, kritikusai között, ezt a jelenséget „Telep-vitának” nevezte el az irodalmi közélet. Az írás, valamint

¹ JÁSZBERÉNYI Sándor–VALUSKA László–KÁLMÁN Gábor, *Váltson Ön is paradigmát!*, Könyvesblog, 2007. december 4, http://konyves.blog.hu/2007/12/04/valtson_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 04.

hozzászólásai mai távlatból nézve már marginális jellegűek, de számomra azért lényeges eseménysor ez, mert a fentebb említett médiumváltás jelensége áll a vita középpontjában, mely az irodalom és az internetes textualitás hierarchikus elkülönítését szorgalmazza. Ez egyrészt a szakmai hitelesítés hiányából adódik, hiszen az online felületekre feltöltött szövegek nem esnek át olyan szűrőn, mint a folyóirat-, könyvkiadók szerkesztőbizottsága, másrészt pedig a világhálónak az ebből adódó demokratizáló jellegéből következik, hogy bárki publikálhat szövegeket korlátlanul például a saját blogján, fórumán. A pamflet szerzői kritikátörténeti és líraesztétikai kontextusokat is bevonnak a diskurzusba, melyek megkerülhetetlenné válnak a vita szempontjából, hiszen mindkettő összefügg a fentebb említett médiumváltással.

Kutatásaimmal azt a megállapításomat szeretném bizonyítani, miszerint a Telep Csoport működése – gondolok itt a kritikai fogadtatásra, folyóiratoktól való felkérésekre – az internet medialitása és a papír alapú irodalommal szemben támasztott elvárások közt keletkező szembenállás feloldására mutat példát, a csoportosulásnak helyet adó blog gyakorlatias céljain túl. A kialakult vita pedig ennek a súrlódásnak a tetőpontját jelentette, mely a magyar irodalmi közéletben azóta sem ismétlődött meg. Nem tudjuk ugyan, hogy a Telep Csoport tagjainak munkássága milyen szintre jut el a későbbiek során, viszont maga a csoport, valamint a fogadtatását érintő jelenségek az internet széleskörűvé válásával megváltozott irodalmi nyilvánosság mediális és kritikai kontextusára kiválóan rávilágítanak.

A Telep Csoport

A Telep-blogot Krusovszky Dénes hozta létre 2005. december 13-án a *freeblog.hu* blogmotorja segítségével.² Elsődlegesen tehát pragmatikus célokat kívánt betölteni a netes felület létrehozásával: megkönnyíteni, kiegészíteni a műhelymunkát egy fiatal, többnyire az ELTE-n tanuló költőket tömörítő irodalmi csoport számára. Hiszen a blog nyújtotta lehetőségek könnyebb útnak bizonyultak a versek műhelyszerű megtárgyalására, mint ha személyesen találkoztak volna a tagok egy előre megbeszélt helyen. Ahogy Dunajcsik Mátyás, a Telep tagja hangsúlyozta, „nem fogy a festék a nyomtatóban, mert nem kell kinyomtatni minden találkozótól 5-10 példányt minden új versünkben, no meg nem kell mindenkinek egyszerre ráérni, hogy megmutassuk egymásnak a verseket.”³ Eleinte nyílt

² <http://telep.freeblog.hu/>

³ KOVÁCS Bálint, *A Telep csoport: Hálós műhely*, Magyar Narancs, 2007/39, http://magyarnarancs.hu/konyv/a_telep_csoport_halos_muhely-67684, utolsó letöltés: 2012. 11. 21.

felületként funkcionált, ahol a szerzők csupán a Telep-blog alkotóiként jelentek meg, viszont zárt közösséggé alakult át Sirokai Mátyás csatlakozásával.⁴ Az, hogy őket egy csoportként kellene kezelni, egy interjú során először egy újságíró vetette fel.⁵

A blogot kezdetekben csak a költők ismerősei, rokonai olvasták, de a beszámolók alapján „negyedév sem kellett, hogy a havi látogatók száma elérje az ezer főt”,⁶ ami már akkor is mutatta a fokozódó érdeklődést. A Telep karrierjének fontos állomásaként a felolvasóesteken valamint antológiákban való részvételen kívül a már megemlített 2007-es Kalligram-szám nevezhető meg, ami után egyébként több folyóirat is felkérte a csoportot együttes szereplésre, mint például az Irodalmi Jelen és az Ex Symposion is. A 2009-ben megjelent Telep-antológia szintén kiemelkedő jelentőségű az írói kör életében, mely a blog négyéves fennállásának összegzésére tett kísérletet. Az antológia megjelenése után az online felületet nem törölték az internetről, korlátlanul hozzáférhető még a mai napig is. A Telep ezzel, mint csoport is megszűnt, viszont ennek ellenére tagjait mind máig az írói kör költőiként megnevezik meg a különböző kritikai diskurzusok, elsősorban a közös retorikai jegyeik alapján. A csoportosulásnak a „szakmai érvényesülés terén elért sikerességét – egyetérthetünk Herczeg Ákos szavaival – jól mutatja, hogy a tagok többsége [...] a Telep bő három éves működéséhez kötheti első/második kötetének megjelenését,”⁷ valamint népszerűségét is. Egyes tagjai viszont a csoport megszűntével szintén elhallgattak: ez leginkább Pálffy András Gergelyről mondható el, akinek 2009 óta nincsen számottevő publikációja.

A kortárs költői csoportosulások közül azért emelkedik ki a Telep, mert működése során egzisztenciális fontosságot nyert az online közlés. A különbséget azonban az jelenti a hasonló versblogokhoz képest, hogy az egyes tagok már publikáltak nyomtatott formában is már a blog megalakulása előtt, ami a blogoszférában, a bloggerek esetében inkább kivételnek, mint gyakorinak számít (például Pollágh Péter *Eleve terpesz* című kötete 2001-ben jelent meg a Kortárs Kiadó gondozásában). A folyamatos irodalmi jelenlétüket pedig emellett a kritikai munkásságukkal is fenntartották: egymás kötetéről írtak rendre kritikákat, ennek kapcsán viszont a „belterjesség” vádjával illették őket többen is. Népszerűségüket ezeken felül az irodalmi életben a különböző, őket bemutató esszéknek, tanulmányoknak, interjúknak is

⁴ Ezzel a tagok névsora is véglegessé vált: Bajtai András, Deres Kornélia, Dunajcsik Mátyás, Ijjas Tamás, Krusovszky Dénes, Nemes Z. Márió, Pálffy András Gergely, Pollágh Péter, Sirokai Mátyás, Sopotnik Zoltán, Szabó Marcell.

⁵ Személyes megkeresésemre Nemes Z. Márió legalábbis így emlékezett vissza.

⁶ KOVÁCS, i. m.

⁷ HERCZEG Ákos, *Útkeresés – útraválás: Gondolatok az ezredforduló magyar irodalmának tendenciái körül*, Prae, 2011/4, 70-81, 78.

köszönhetik. Mindezzel együtt pedig egyre nagyobb hírnévre tett szert a blog, amit a magas látogatottsági és hivatkozási szám is mutat.

A Kalligram Telep-száma

A Kalligram 2007 novemberében megjelent „Telep Csoport” című száma az írói kör legnagyobb áttörése a tekintetben, hogy az első alkalommal publikáltak szerzői úgy, mint összetartozó csoport. A kiadvány megjelenése előtt a blog írói az ugyanabban az évben megjelent *Egészrész* című antológiában⁸ voltak jelen nagyobb számban, viszont a kötetben még nem jelölték meg csoportidentitásukat. Hogy a Kalligram folyóirat úgy döntött, hogy Telep Csoport-különszámot készíthet, Gerevich András – a Kalligram akkori szerkesztője – a következőképp indokolta meg nyilatkozatában: „a rájuk jellemző együttes fellépés, csoportszellem”⁹ kiemelte a kör szerzőit a kortárs irodalmi közéletből, melyben egyedülálló intenzitással képviselték magukat, akár a saját publikációikat, akár a róluk megjelent írásokat, reflexiókat vesszük figyelembe.

A Telep-szám első részében az állandóan jelenlévő általános szépirodalmi rovatot olvashatjuk. Köztük Szijj Ferenc *Készülődés (3)* című „formátlan verse”¹⁰ érdemel különleges figyelmet, mert a szerzőt a Telep Csoport egyik bálványaként, követendő példajaként említik meg az irodalomkritikai diskurzusok, a későbbiekben ez a líraesztétikai kontextus feltárásakor lesz majd fontos.

A lap tematikus részét a Telep Csoport alkotóinak két-két verse, valamint a velük – könnyedebb hangnemben – készült interjúi teszik ki. A versek részben első közlések, mint például Nemes Z. Márió vagy Pollágh Péter szövegei, részben a blogon már korábban nyilvánossá tett darabok kerültek be. Az interjút a tagokkal Urfi Péter készítette, akinek a kérdései sokféle irányba mutatnak: a tagok munkásságára és verseire, költészetük alapvonásaira, jövőre vonatkozó elképzeléseikre, vagy a legutóbbi köteteikre. Például Pálffy András Gergely esetében a kérdések leginkább az életére irányulnak: „[Versírás] helyette egyetem, Artpool”, valamint megtudhatjuk belőle, hogy már nagyon nem is ír.¹¹ Ehhez hasonlóan Deres Kornéliának, a csoport egyedüli nőtagjának az interjújában a csoportban elfoglalt különleges helye kerül előtérbe. A tematikus rész Bodor Béla tanulmányával zárul, mely a Telep Csoport recepciójában fontos helyet tölt be, hiszen mindamellet, hogy az első

⁸ *Egészrész – Fiatal költők antológiája*, szerk. K. KABAI Lóránt, JAK–L’Harmattan, Bp., 2007.

⁹ KOVÁCS, i. m.

¹⁰ SZIJJ Ferenc, *Készülődés (3) – formátlan vers*, Kalligram, 2007/11, 3-4.

¹¹ URFI Péter, *Orális művészet (interjú Pálffy András Gergellyel)*, Kalligram, 2007/11, 46.

szaktudományos munka a blog működéséről, a tagok költészetének a jellemzésére is kísérletet tesz. Dolgozatában¹² központi helyet foglal el az írása mottójából kibontott hasonlat az írói kör munkásságát illetően, miszerint a telepések „sokféle érdeklődésű, eltérő műveltségű és társadalmi osztályba tartozó emberek, akik a véletlen, a balszerencse és a polgárháború miatt válnak telepesekké,”¹³ viszont fellelhetők írásaik között hasonló, egységes hangvételi jegyek. Figyelmet fordít szövegében a blogon zajló kommunikációra, kritikai megnyilvánulásokra is, elsősorban az (irodalom)tudományos megszólalás problematikájára az internet médiumában, amelyekről a *Könyvesblog* szerzői látszólag nem vesznek tudomást, viszont mintegy előrevetítik azokat az elméleti csomópontokat, melyek majd fontos szerepet játszanak a „Telep-vitában” is.

A Könyvesblog „kritikája”

A lapszám megjelenése után egy hónappal látott napvilágot a *Könyvesblogon* a Kalligram-számról írt kritikának szánt pamflet, *Váltson Ön is paradigmát!* címmel. A három szerkesztő által aláírt szöveg nem csupán a szám tematikus részét támadja meg, hanem a Telep Csoport működéséről is személyeskedő hangnemben beszél. Véleményem szerint ebben a gesztusban igazolást nyer az internet médiuma és az általános irodalom(felfogás) közti éles különbség, melyet bevezetőmben is hangsúlyoztam. Elsősorban az érvelérendszerükre gondolok, ami a „mesterséges kánonépítés” fogalmára összpontosít, melyet egyrészt belső, másrésztől pedig külső hatások alapján zajló folyamatként látnak. A két folyamat közül az előbbit a „belterj” fogalmával azonosítják, e szerint „erőszakosan nyomják magukat [a Telep tagjai]: folyamatosan írnak egymás műveiről méltató kritikákat különböző folyóiratokba, szépen felrajzolható a kapcsolathálójuk.”¹⁴ A „kanonizálás” utóbbi forrása pedig Valuskáék szerint az irodalmi közéletben, kiemelten a Kalligram folyóiratban található meg. Figyelmen kívül hagyják az írói csoport kritikai fogadtatását, köztük (a már fentebb idézett) Gerevich András álláspontját is.

A vitaindító pamflet erős kritikával illeti a szám tematikus részének valamennyi egységét. A lapszámban megjelent verseket értetlenkedő hangnemmel fogadja: sok „izmos képzavart”, „csapongó gondolatvezetést”¹⁵ vélnek a szerzői felfedezni a versek legtöbbszörében. Az Urfi Péterrel készült interjút is erős ellenszenvvel fogadják: Deres Kornéliának szánt

¹² BODOR Béla, *Telepeselek*, Kalligram, 2007/11, 56-78.

¹³ *Uo.*, 56.

¹⁴ JÁSZBERÉNYI-VALUSKA-KÁLMÁN, *i. m.*

¹⁵ *Uo.*

kérdéseinek – gondolva itt arra a kérdésre, miszerint „[most] kezdesz csak publikálni, nagyon fiatal is vagy. [...] Nem érzed magad kényelmetlenül a sok kiégett férfi között?”¹⁶ – minősége alapján vonják le azt a következtetést, hogy Urfi szerintük „újságírónak pocskék.”¹⁷

Valuskáék „kritikájuk” fókuszpontjába Bodor tanulmányát helyezik annak feleslegessége és főleg annak valótlan állításai miatt. Először az önmegnevezés problematikáját veszik górcső alá, Bodor ugyanis úgy fogalmaz, hogy „szigorúan önmagát meghatározó, és formáló alkotói tömörülés [a Telep], olyan, amilyenre a magyar viszonyok között évtizedek során át nem is gondolhattak a nyelvvel foglalkozó művészek.”¹⁸ Fontos kiemelni azt, hogy nem csupán a *Könyvesblog* cikke gondolja támadhatónak ezt a kijelentést, hanem a vitában résztvevő Telep tagok is. Ijjas Tamás („iTom” felhasználónévvel) meg is jegyzi, hogy „Bodor Béla téved” ebben a kijelentésében, hiszen ezzel az önidentifikáló attitűddel a „Telep semmiképpen sem úttörő,” sőt, valószínűleg nem is beszélhetünk a csoport ilyen jellegű törekvéseiről.¹⁹ Viszont a pamflet semmit sem mond azon kívül, hogy nem kíván párbeszédbe kerülni Bodor „ízlésével”, tovább olvassa a tanulmányt. Következőként azon megállapítását emelik ki, mi szerint „természetesen a társaság nemcsak ebben a formában publikál, hanem folyóiratokban és önálló kötetekben is, na meg közös felolvasóesteket szerveznek és a szaksajtóban recenzálják [sic!] egymás könyveit”,²⁰ melyet ő maga is ellenszenves mozzanatnak ítél meg, ugyanakkor kikerülhetetlennek is. Ezzel kapcsolatban fejtik ki Valuskáék a „belterjességre”, valamint az imázsépítésre vonatkozó vádjukat – tovább fokozva Bodor szavait írják, hogy a csoportosulás tagjai már-már „égbe menesztk” egymást pozitív felhangú kritikáikkal.²¹ Hivatkoznak Dunajcsik Mátyás Magyar Narancsban – majd később *Az olvasó lázadása?* című kötetben – megjelent tanulmányára,²² melyben ő maga is szintén a „belterj” kikerülhetetlensége mellett érvel Bodorral párhuzamosan az irodalmi piac méretei miatt, ezt a kérdést viszont alátámasztó érvek hiányában nyitva hagyják. Ugyanez, valamint a gúnybeszéd retorikája marad a jellemző Bodor tanulmányának utolsó, *A kommentek* című fejezetének tárgyalásakor is: ezzel kapcsolatban Bodort inkompetensnek titulálják a blogolás és az internetes kommunikációs formák témakörében, és ezt az állítást összegzik úgy

¹⁶ URFI Péter, *Időt hagyni (interjú Deres Kornéliával)*, Kalligram, 2007/11, 34.

¹⁷ JÁSZBERÉNYI–VALUSKA–KÁLMÁN, *i. m.*

¹⁸ BODOR, *i. m.*, 56.

¹⁹ „iTom”, http://konyves.blog.hu/2007/12/04/valtson_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 04.

²⁰ BODOR, *i. m.*, 57.

²¹ JÁSZBERÉNYI–VALUSKA–KÁLMÁN, *i. m.*

²² DUNAJCSIK Mátyás, *Az olvasó lázadása, avagy túléli-e a kortárs irodalmi élet arcvesztés nélkül az online nyilvánosság robbanását?*, Magyar Narancs, 2007/33, 40-43. Majd későbbi, átdolgozott kiadásban, ahonnan a továbbiakban idézek: Uő, *Az olvasó lázadása, avagy túléli-e a kortárs irodalmi élet arcvesztés nélkül az online nyilvánosság robbanását?* = *Az olvasó lázadása? – kritika, vita, internet*, szerk. BÁRÁNY Tibor–RÓNAI András, Bp., Kalligram – JAK, 2008, 123-134.

Valuskáék, hogy „[Bodornak] az internetre nem kellene rácsodálkozni talán.”²³ Zárásként a *Könyvesblog* „kritikája” az olvasókat szólítja meg, arra buzdítja őket, hogy a Telep sémájára alapítsanak írói kört, írjanak egymásról kritikát, és ennek eredményeként biztos nekik is készítenek majd a Kalligram különszámához hasonló kiadványt. „Gyűjtse össze barátait, írjon néhány verset, pakolja fel egy honlapra, írjanak egymásról kritikát. Előbb-utóbb majd önökről is készül különszám, hülye tanulmánnyal [...]”.²⁴

Nem csoda, hogy ezt követően éles hangvételű vita alakult ki, melyhez a Telep Csoport tagjai is csatlakoztak. A kommentelők véleménye megoszlik a pamflet kritikai értékét illetően, valamint Bodor tanulmányának hitelességét is kétségbe vonják: az egyik hozzászóló szerint „egyébként bodor [sic!] cikke tényleg szörnyűséges, egyszerűen lövése sincs az egészből”,²⁵ ehhez a véleményhez egyenként többen is csatlakoznak, viszont ez csupán csak egyik szála a disputának, mely a vita anyagát kiteszi. Az elhangzó kijelentések nem csupán a Telep Csoport működésére nézve bírnak megvilágosító erővel, hanem az interneten publikált irodalomra is vonatkoztathatók, sőt az irodalomkritikát érintő elméleti diskurzusok visszatérő kérdéseire is. Olyan felvetésekre gondolok, mint például a kritika feladata, célközönsége és nyelve. Viszont e kritikátörténeti kontextuson túl a Telep líraesztétikája is középpontba kerül a vita későbbi menetében, külön kiemelném a pamflethez hozzászóló Telepes tagokon kívül Krusovszky Dénes és Dunajcsik Mátyás önálló cikkben publikált hozzászólását.

A médiumváltás kontextusa

Azonban a „Telep-vitáról”, valamint magáról a Telep Csoportról is mint jelenségről, az irodalom, valamint a róla szóló diskurzusok mediális kontextusának megváltozása kérdéskörében beszélhetünk a legtisztábban, s ez végigkíséri egész négyéves fennállását. Ugyanis annak lehetünk szemtanúi (a többi online felületen olvasható alkotások esetében is), hogy a Telep-blog szövegei és az azt tematizáló kritikai megnyilvánulások elsődleges csatornája az internet lesz, melynek következtében a szövegek materialitása is megváltozik, anyagiságuktól megfosztott formában vannak jelen az online felületeken. Viszont – ahogy N. Katherine Hayles fogalmaz – „a csábítás, hogy a képernyőn lévő szövegeket csak azért azonosítjuk a nyomtatott változattal, mert a betűk azonosak, sokkal erősebb a számítógép

²³ JÁSZBERÉNYI–VALUSKA–KÁLMÁN, *i. m.*

²⁴ *Uo.*

²⁵ „bolcseszribanc”, *Uo.*

esetében, hiszen ez a legsikeresebb utánzó gép, amit valaha építettek.”²⁶ Ez a csábítás véleményem szerint a bevezetőmben is felidézett szakmaiságban rejlik, hiszen egy nyomtatott kiadványok kapcsán inkább feltételezhetjük a szöveggondozói, szerkesztői tevékenységet, mint az internetes publikációk esetében, így az utóbbinál az irodalmi közélet jogosan feltételez egyfajta bizonytalanságot az ott fellelhető szövegek esztétikai értékét illetően. Ennek okaira később térek ki Borbély Szilárd írása kapcsán.

Napjainkban, a másodlagos szóbeliség korában az internet vált a leghatékonyabb médiummá, hiszen Walter J. Ong tanulmányának szavait parafrázálva, a többi közvetítő csatornával szemben tovább szélesíti „a nyelvi önkifejezés elektronikus eszközökkel való átalakítás[ának]” lehetőségeit, amellyel a megjelenő szó nem csupán „térbelivé [válík],”²⁷ hanem az online felületek, a virtuális tér létrejöttének feltétele lesz. Ezen felül egyedülálló módon érvényesül szerintem a „figyelemfelkeltés kultúrájában”²⁸ is, hiszen a folyamatos jelenlét és a befogadói figyelem fenntartása ezen a médiumon tartható fent leginkább, ha a folyamatosan frissülő interaktív tartalmakat vesszük figyelembe.

A lehetőségek folyamatos gyarapodása, valamint az egyre szélesebbé váló internet-hozzáférésnek köszönhetően a tisztán szóbeliséget inkább jellemző funkciókon túl, mint például a chat és a fórum, lehetővé vált egy oldalról az eddig meglévő irodalmi szövegek beszkenneleése és feltöltése, másrészt pedig az, hogy a blogmotorok segítségével bárki bármikor publikálhatja közvetlenül a saját szövegeit is. Hayles az előbbi típusú szövegeket „kibertexteknek” nevezi, amelyek „a nyomtatott és a digitális médiában is megvalósulhat[nak].”²⁹ A kettő közti különbség kulcsszavai a befejezettség és a befogadók részvétele: ugyanis a „kibertextek” inkább keltik a lezártaság benyomását a blog, valamint fórumbejegyzésekkel szemben, ezek olvasói pedig még másod-szerzőkké is előléphetnek a kommentelési lehetőség révén,³⁰ valamint lehetővé válik a közvetlenebb olvasó-szerző kapcsolat.

Az utóbbinál maradvá más kontextusba helyeződik át az interakció két alapvető koordinátája, a tér és az idő, mert a párbeszéd során a befogadó és a szerző is egyazon virtuális térben lesznek jelen, melyet a blogmotor, azon belül is a kommentelési lehetőség hoz

²⁶ N. Katherine HAYLES, *A nyomtatvány sík, a kód mély: a médiaspecifikus kutatások jelentősége*, Filológiai Közlöny, 2004/3-4, 151-170, 154.

²⁷ Walter J. ONG, *Szóbeliség és írásbeliség – A szó technológizálása*, Bp., AKTI – Gondolat, 2010, 119.

²⁸ Aleida ASSMANN, *The Printing Press and the Internet: From a Culture of Memory to a Culture of Attention = Globalization, Cultural Identities, and Media Representation*, ed. Natascha GENZ–Stefan KRAMER, New York, State University of New York Press, 2006, 11-24.

²⁹ HAYLES, *i. m.*, 155.

³⁰ Steve HIMMER, *The Labyrinth Unbound: Weblogs as Literature = Into the Blogosphere*, http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/labyrinth_unbound.html, utolsó letöltés: 2012. 11. 16.

létre, valamint az idő is felértékelődik a nyomtatott sajtóval szemben. A hagyományos publikálási formák tipográfiai tere kizárja a közvetlen diskurzusváltást, valamint – Juhász Dórát idézve – „[a] papír alapú médiában való megjelenés [...] erősen meghatározza a befogadói reakciók ritmusát.”³¹ Az internet elterjedté válásával „az információforgalom soha nem ismert sebességet ért el a világban – ha Johan Goudsblom írását parafrázeáljuk – [e]z a tempó szinte elkerülhetetlenül kikényszeríti az időbeli távlat beszűkülését.”³² Átala az azonnali visszacsatolás elvárásaként jelenik meg a blog írója és a kommentelők, valamint a közös topic alatt fórumozók szemszögéből is, hiszen az üzenetváltás rövidülő időtávlatára miatt a felhasználók egymás közt érzékelt távolsága is csökken, mellyel létre jön a közvetlen párbeszéd illúziója. A befogadói reakciók ezen gyors áramlásának köszönhetően a hozzászólók is részt vehetnek ez által az alkotás folyamatában, aminek a megnyilvánulását láthatjuk a különböző irodalmi blogok bejegyzéseiben, fórum témáin létrejövő diskurzusváltások során is. Mindemellett ezeken a felületeken a közvetlenség érzékelése miatt többnyire az általános kommunikációs normák látszanak érvényesülni, ezek az online kritikai megnyilvánulások nyelvezetére gyakorolnak hatást, ami később, a kritikátörténeti kontextus feltárásakor lesz fontos a számunkra.

A kommentelés lehetősége közösségképző erővel is bírhat, hiszen a párbeszéd, a gondolatok, reflexiók megoszthatóságának lehetősége akár közös diskurzust is létrehozhat a „beszélgetés” résztvevői között. Az így létrejövő közösség tagjait nem csupán a közös érdeklődési terület, hanem az „avatar” mint megjelenési forma is összetarthatja. Pallag Zoltán a fogalmat úgy írja le, mint „az internet fórumain megjelenő felhasználó akár tulajdonságokkal is felruházott virtuális énje.”³³ Átala eltitkolhatóvá válik a kommentelő személyes kiléte az így kialakult beszélgetésben, mellyel a tiszta, „érdek nélkül orientáló”³⁴ véleményalkotás válik dominánssá a kommunikációban, így egyfajta demokratikus viszony jöhet létre a hozzászóló felek között. Bodor Béla tanulmányának *A kommentekről* szóló fejezete is felhívja a figyelmet az online megszólalók „alakváltozására”: egy Telep-blogos bejegyzés alatt zajló párbeszéd analizálása közben arra a megállapításra jut, hogy „[a kommentelők között] *csakugyan* két cyberego vitája zajlik, [a kiemelés az eredeti szövegben –

³¹ JUHÁSZ Dóra, *A blog-költők és az up-to-date kánonok – avagy a link-líra, komment-kritika és a filológus*, Első Század, 2008/1, 221-240, 229.

³² Johan GOUDSBLOM, *Időrezsimek*, Bp., Typotex, 2005, 38.

³³ PALLAG Zoltán, *Óriás szellemek – A Web 2.0 és az irodalom(kritika)*, Magyar Narancs, 2007/46, http://magyarnarancs.hu/konyv/orias_szellemek_-_a_web_20_es_az_irodalomkritika-67912, utolsó letöltés: 2012. 11. 21.

³⁴ *Uo.*

B. G.]”³⁵ hiszen a felhasználónévvel könnyedén álcázhatók a résztvevők személyiségei. A *Könyvesblog* bejegyzése viszont nem élt az „avatar” nyújtotta álarc védelmével, hiszen szerzői aláírták a cikket, és a komment-vitában is a valódi nevüket használták. A hozzászólók egy részéről is elmondható ugyanez, elsősorban a résztvevő Telep-tagokról (Ijjas Tamással szemben Bajtai András és Sopotnik Zoltán csupán a vezetéknévüket használták). Ezzel az internetes fórumozásra, véleményezésre jellemző demokratikus viszony is halványul, hiszen azáltal, hogy résztvevők hozzáférhetnek egymás valódi identitásához, a személyes kapcsolati állapotuknak megfelelően kommunikálnak egymással. A „Telep-vita” egyes kommentjeiben is észrevehetőek ezek a megnyilvánulások: Toroczky András („Yakz Corot”), aki többször is utal valódi kilétére (például az egyik kommentjében írt „önreklám”), emlékezteti Jászberényi Sándort párbeszédükben arra, hogy „már találkozt[ak] párszor.”³⁶

A másodlagos szóbeliség korára az internet-hozzáférés elterjedése – a *Könyvesblog* példáját látva – az irodalmi nyilvánosságra is hatott, hiszen az egyre bővülő lehetőségek révén a folyamatosan táguló virtuális tér egyre nagyobb szabadságot, felületet enged az irodalmi alkotások publikálásának. Ez a lírai szövegekről mondható el inkább, hiszen a költőknek több lehetőségük van érvényesülni az internet médiumában: nagyobb számban vannak jelen versek online a prózával, drámával szemben – kvázi elsőbbségét a formai és tartalmi sajátosságainak köszönheti. Így esetükben inkább megfigyelhetővé válnak a „figyelemfelkeltés kultúrájára” vonatkozó megállapítások: ahogy Lapis József fogalmaz, „[az olvasó] [p]ironkodás nélkül élvezzi a művet, vagy épp egy kattintással elfordítja tekintete elől a honlapot, s ez lesz az egyetlen tagadása.”³⁷ A szelektálás szabadságát, a líra terjedelmi, tartalmi szempontjait, valamint a befogadására vonatkozó feltételeket figyelembe véve jut el Lapis arra a megállapításra, hogy „a költészet a világhálón talált magának új, hiteles és produktív közeget a maga szűk, ám lelkes tábora számára.”³⁸

Ez mind egyes szerzőkre, olvasókra, mind lírai műhelyekre is vonatkozik, hiszen – ahogy a Telep esetében is láthatjuk – a virtuális tér által nyújtott opciók pótolhatják a személyes jelenlétet, valamint a nyilvánosságot is. Egy blog (amennyiben nem korlátozzák a hozzáférést) a legtöbb esetben nyilvános, tartalmi bárki számára elérhetővé válhatnak. Az így megosztott tér működését illetően a Telepet górcső alá véve a műhelymunka kétoldalúvá válik: az egyik oldal a tagok közt lezajló „[b]aráti és szigorúan irodalmi művész-csevegés,”³⁹

³⁵ BODOR, i. m., 71.

³⁶ „Yakz Corot”, http://konyves.blog.hu/2007/12/04/valtson_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 04.

³⁷ LAPIS József, *Enyhe mámor – a legújabb líra kihívásai az ezredforduló után*, Alföld, 2007/12, 76-84, 77.

³⁸ Uo.

³⁹ JUHÁSZ, i. m., 229-230.

a másik oldal pedig a körhöz nem tartozó kritikusokkal való „találkozás”, melyre a hagyományos szemléletben pusztán a személyes jelenlét során adódik valódi alkalom. A Telep-blog egyik „előzményeként” is sokszor emlegetett, 2000-ben alapított dokk.hu irodalmi portál⁴⁰ is hasonló elven működik a műhelymunka szervezését illetően, azzal a különbséggel, hogy egyrészt fórumszerű a honlap „motorja” (vagyis eltérő a blogok működésétől), másrészt pedig a honlap szerkesztői (a „szerkik”) véleményezik az egyes szövegeket, majd ezt követően szubjektív – mely nem feltétlenül szakmai – ítéletük alapján kategorizálják azokat. A jobb szövegeket a „maradanDOKK”, míg a gyengébb írásokat a „múlanDOKK” szekcióba helyezik – ez a különös osztályozás szintén párbeszéd kezdeményező lehet. Mindezek mellett a portál legfontosabb funkciója és célkitűzése a publikálási lehetőség biztosítása, a versek nyilvánosság elé tárása.

Az internet és az irodalom közötti szakmai kontextusban értelmezett szembenállás okai a fentebb említettek mellett éppen azokban is feltárhatók, hogy a versek sokkal nagyobb számban találhatók az online felületeken úgy, hogy azok nem esnek át egyfajta „szakmai ellenőrzésen”, mely elsősorban a kritikai reflexióban testesül meg. A „Telep-vita” tanulmányozása során Borbély Szilárd ebből a nézőpontból világít rá az online és a nyomtatott irodalom közti interferenciára két év távlatából a Telep-antológia záró tanulmányában: véleménye szerint a probléma forrása az, hogy a Telep Csoport „mint jelenség [...] kapcsán összemosódik a blog és az irodalom.”⁴¹ Ennek az okait történetileg próbálja feltárni, a XIX. századig nyúl vissza: „az irodalmat egyrészt a nemzeti reprezentáció, a kulturális önmegjelenítés, másrészt az osztrák [...] uralom elleni harci” eszköznek tekintették.⁴² Mindez alapján alakult ki szerinte az irodalom „önmagát sérthetetlennek” tekintő magatartásformája, ami következtében saját magát „a társadalmi-kulturális alrendszerek fölött álló szentségként kezeli.”⁴³ Ezek alapján vonja le azt a következtetést Borbély, hogy a vita, mint jelenség a szakmabeli irodalmi felfogás anomáliáira reflektál.⁴⁴ Valuskáék „kritikájukban” írt vádpontjai Borbély írásával párhuzamosan egyetlen vádban összegezhetők. Nem másról van szó, mint a Telep körüli, belső és külső reprezentatív eszközökkel kiépített imázs, mely egyrészt kétes esztétikai és szépirodalmi minőséggel bír, másrészt pedig az internet medialitása miatt nem is vehető komolyan. E megállapítás

⁴⁰ <http://dokk.hu/>

⁴¹ BORBÉLY Szilárd, *A Telep valami mása = Telep-antológia*, szerk. KERESZTESI József, Bp., Scolar, 2009, 123-156, 125.

⁴² *Uo.*

⁴³ *Uo.*

⁴⁴ *Uo.*, 126.

mellett szólhat a pamflet végén álló, már fentebb idézett, olvasókhöz intézett felhívás, melynek középpontjában a virtuális tér nyújtotta szabadságot találhatjuk.

A telepes „arculat” kiépítésének stratégiája Valuskáék szerint a „belterjes” megmozdulásoknak köszönhető, ami miatt több kérdés is felmerült a hozzászólók körében a csoport működését illetően. Hogy valóban lehet-e a *Könyvesblog* szerinti „belterjről” beszélni, a kérdést Borbély Szilárd is felveti, ugyanis a blogolás mint mindennapi tevékenység a nyomtatott formában publikált folyóiratok zárt struktúrájával szemben lép fel. „Az internetes megjelenéshez képest, ahol a havi látogatottság 5000–10.000 között mozog, a nyomtatott irodalmi folyóiratok 500 és 1000 közötti példányszáma *belterjnek* minősül. [kiemelés az eredeti szövegben – B. G.]”⁴⁵ Bodor dolgozatában is szinte ugyanezt olvashatjuk: „az alig párezer olvasónak készülő folyóirattal szemben ez a vitafórum [...] egymilliárdnál több ember számára hozzáférhető [...] [v]agyis ez az igazi nyilvánosság, az maga a préselt belterj. [kiemelés az eredeti szövegben – B. G.]”⁴⁶ A „belterj” fogalmát másképp értelmezik mindketten, mint Valuskáék, hiszen Bodor és Borbély a publikált tartalom hozzáférhetősége szerint választotta ketté a médiumokat, holott a *Könyvesblog* a nyomtatott sajtóbéli publikációkról is úgy beszél, mint marketing eszközökről, pedig nyilván ennél többről van szó.

Hiszen Borbély Szilárddal és Bodor Bélával összhangban elmondható, hogy a Telep jelenségét az internet és a hagyományos publikációs formák kibékítésére tett kísérletként is értelmezni lehet. Ez a megállapítás a két szerző és a *Könyvesblog* által megalkotott „belterj” fogalom kettőségének metszéspontjában áll. Kettejük megállapítása szerint a folyóiratok zárt rendszere képviseli az irodalmi közéletben a „belterjességet,” az internet (így a Telep is) pedig a nyilvánosság maximális kiszélesítését jelenti. A *Könyvesblog* „belterj” fogalma pedig ezzel párhuzamosan úgy is elgondolható, mint az online felületekről a nyomtatott folyóiratok irányába történő pozícióváltás, hiszen az írói kört e tekintetben a „hagyományosnak” nevezhető médiumváltás inverz folyamata tette újszerűvé az új mediális közegben. Ugyanis az online felületek megjelenésével elinduló globális tendencia az volt, hogy elsőként a már eredetileg nyomtatásban megjelent műveket digitalizálták és töltötték fel, melyre jól szemléltető példaként szolgál a *Project Gutenberg* nevű kezdeményezés.⁴⁷ Itt viszont a fordítottját látjuk: a Telep a pozitív fogadtatásának és az iránta fokozódott érdeklődésnek köszönhetően publikálhatott nyomtatott formában is, holott a verseik először az online

⁴⁵ *Uo.*, 127.

⁴⁶ BODOR, *i. m.*, 71.

⁴⁷ <http://www.gutenberg.org/>

felületek médiumában láttak napvilágot. A Kalligram Telep-száma mellett a már fentebb idézett, 2009-ben megjelent Telep-antológia reprezentálja legjobban ezt a jelenséget. Előszavában Szegő János reflektál is erre az inverz folyamatra: „[e]zúttal nem nyomtatott szövegek kerülnek fel a világhálóra, hanem egy internetes blogra feltett és ott tárolt (később nyomtatott folyóiratokban és könyvekben is közölt) versekből áll össze egy papír formájú kötet.”⁴⁸ Ez a mediális kontextus-váltás nem csupán a verseik esetében, hanem mint írtam, a róluk szóló kritikák esetén is megfigyelhető.

Kritikatörténeti kontextus

A vita megértéséhez kézenfekvő kontextusként szolgál a 2007-ben kirobbant „kis” kritika-vita is. Egy kommentelő a „Telep-vita” hozzászólói közül fel is eleveníti ezt, valamint a vitaindító szövegre is utal: „a PIM-es kerekasztalon Valuska kábé [sic!] beismerte hogy a literás kritikai korszakváltás-beharangozó interjú »csak piár« [sic!] volt.”⁴⁹ Egyszerre gondol itt az esemény *Litera.hu*-n lezajlott részére, valamint a XV. JAK Tanulmányi Napok „»Az ítélőerő kritikája« – A kortárs magyar kritika helyzete” nevű konferenciájára is, melyet az aktuális kritikai gyakorlatokkal kapcsolatos kérdések tisztázása érdekében rendeztek. Az itt tárgyalt problémák a mediális váltás jelenségét járják körül elsősorban, hiszen a kritika-vitának maga a *Könyvesblog* volt a témája, az általuk képviselt új közeg jellemzői, valamint az ezzel változó kritikai nyelvezet. Az a dilemma merült fel ugyanis a konferencia, valamint a *Könyvesblogon* zajló vita során is, hogy az online felületek előtérbe kerülésével új kritikai beszédformák látnak napvilágot a véleményezés folyamatának és a virtuális tér demokratizálódásának következtében. Viszont a viták résztvevői nem látják úgy, hogy ez érintené a hagyományos irodalomkritikai beszédmódot: olyannyira nem, hogy a Kalligram Telep-szám bírálatának kommentelői is erősen kritizálják Valuskáékat azért, mert írásukból hiányoznak azok az elemek, melyek komolyan vehető, orientáló szereppel rendelkező bírálattá tehetnék nem csupán a szóban forgó pamfletet, hanem a blogon publikált többi szöveget is.

Valuska László *Próbálgatjuk a játékrendszert* című interjúja⁵⁰ (melyre a fentebb idézett kommentelő is hivatkozik) tekinthető a „kis” kritika-vita kirobbanását előidéző írásnak, melynek diszkurzív terében értelmezhetővé válik a nem sokkal későbbi „Telep-vita” is. Az

⁴⁸ SZEGŐ János, *Eleven tizenegy = Telep-antológia, i. m.*, 5-9, 5.

⁴⁹ „bolcseszribanc”, http://konyves.blog.hu/2007/12/04/valtson_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 04.

⁵⁰ NAGY Gabriella, *Próbálgatjuk a játékrendszert, interjú Valuska Lászlóval*, *Litera.hu*, 2007. július 4., <http://www.litera.hu/hirek/probalgatjuk-a-jatekrendszert>, utolsó letöltés: 2012. 11. 21.

interjú egyik tematikus vonulata visszakanyarodik az 1996-os, Jelenkorban zajló kritika-vita során tárgyalt problémákhoz. Ott elsősorban a beszédmódra, valamint az olvasóközönség bevonására kérdeztek rá. Ehhez kapcsolódóan Valuska úgy látja, hogy a *Könyvesblog* olyasfajta hiányt hivatott pótolni, mely azzal áll összefüggésben, hogy „nem volt napi rendszerességű kritikai orgánus, ami megmondja mindenről a véleményét [...]”.⁵¹ Erre a megállapításra többen is reflektálnak a konferencián lezajló párbeszédben is: Lapis József úgy foglalja össze ezt hozzászólásában, hogy „a *Könyvesblog* egyben a kritikai gyakorlatból egy jelenleg – elsősorban a napilapkritika, a »Kurzkritik« visszaszorulása miatt – hiányzó területet is megpróbál lefedni [...], [kiemelés az eredeti szövegben – B. G.]”⁵² mely nem szorul az irodalomtudományi intézményrendszerekre, és orientálni tudná a mindennapi olvasókat is. Az interjú második legfontosabb hívószava a már említett „belterjesség” fogalma: „[a]z irodalom egy borzalmasan belterjes játéktér, barátok írnak barátok könyveiről szépeket, ha valami nem tetszik, akkor nem írnak róla és nincs konfliktus,”⁵³ – mint láthattuk, a „Telep-vitát” kirobbantó pamflet középpontjában is ez áll. Dunajcsik Mátyás idézett írása (szintén vitaindító szöveg volt Valuska interjúja mellett) válaszként próbál az elhangzó vádakra reagálni, szerinte az irodalmi közélet célja ennek a jelenségnek, a „gyávaság hálójának”⁵⁴ a felszámolásában kell állnia. Véleménye szerint ez pedig csak úgy lehet lehetséges, hogy ha a szerző belátja, hogy a kritikus mint barát csak „jót akar” neki, és „nem azt szeretné, hogy minél gyorsabban »kanonizál[ják]«, hanem azt, hogy egyre jobb műveket ír[on], mindenki öröme.”⁵⁵ A szerző és a kritikus közti kapcsolat kialakulását egyébként is elkerülhetetlennek látja arra hivatkozva, hogy a kritikusi munkásság „nem kizárólag magányos dolgozószobákban születik”, hanem rendre találkozhatnak könyvbemutatókon, felolvasóesteken is.⁵⁶

A Valuska-interjú és Dunajcsik válasza együtt szolgáltatta az apropóját annak a kerekasztal-beszélgetésnek, melyet a *Litera.hu* szervezett meg *Kinek a...? minek a kritikája?* címmel.⁵⁷ Rácz I. Péter vitaindító szándékkal született szövegének paratextusa kiemeli az előbbi két írást, így az eltérő álláspontok közvetlen párbeszédeként is értelmezhetjük az

⁵¹ NAGY, i. m.

⁵² LAPIS József, *A kritika anatómiája = Az olvasó lázadása?*, i. m., 157-168, 158.

⁵³ NAGY, i. m.

⁵⁴ DUNAJCSIK, i. m., 128.

⁵⁵ *Uo.*

⁵⁶ *Uo.*, 127.

⁵⁷ RÁ CZ I. Péter, *Kinek a...? minek a kritikája?* – *Kritikus olvasók*, Litera.hu, 2007. augusztus 31., <http://www.litera.hu/hirek/kinek-a-minek-a-kritikaja>, utolsó letöltés: 2012. 11. 21., amely rögzíti a résztvevő felek, Dunajcsik Mátyás, Valuska László, Sári B. László és Pollágh Péter beszélgetését, Rácz I. Péter moderálásában.

eszmecserét, melyben rendre felszínre törtek azok a problémakörök, érvelések melyek már korábban elhangzottak. A résztvevők közül egyedül Sári B. László emelt be új kontextust a beszélgetésbe: kijelentései mintegy megelőlegezték a JAK Tanulmányi Napokon elhangzó előadásának érvrendszerét is, melynek középpontjában az áll, hogy nem az „olvasó lázadásáról” van szó, hanem „inkább arról, hogy bizonyos technikai, intézményes változások lehetővé tették, hogy olyan olvasók, olyan kritikai vélemények is megjelenhessenek a nyilvánosság terében, melyeknek eddig nem voltak fórumai.”⁵⁸ A *Könyvesblog*, valamint a napilaphoz hasonló kritikák esetében nyer igazolást ez a megállapítás, hiszen eme felületek rendszerében „a hagyományosan értékközpontúnak gondolt irodalmi élet és a vele összefüggésben működő irodalmi piac »húzd meg–ereszd meg« játékának lehetünk szemtanúi.”⁵⁹ Ezzel jól rávilágít az irodalomtudomány és a túlnyomó többségben laikusnak nevezhető olvasóközönség szembenállására, ami Rákai Orsolya előadásában lesz központi kérdés.

A „Telep-vitában” is megtaláljuk ezt a belátást egy kommentelő révén, aki úgy fogalmaz, hogy ő „annak a szélesebb tömegnek” a része, akit a *Könyvesblog* célközönségeként jelölt meg, mely a „»belterjes irodalmi berkeken« túl szól” az olvasóikhoz.⁶⁰ Ahogyan az irodalmi élet résztvevői, úgy ő is értetlenkedve áll a vita előtt, méltánytalannak titulálva ezt a diskurzusváltást. Az „avatar” neve („szélesebb tömeg”) ez esetben metaforikus értelmet is nyer, hiszen látszólag az irodalmi életből kiszorított „laikus” olvasó pozíciójából szólal meg, ezt a következő hozzászólásában még inkább megerősíti. Úgy vélte, hogy „jambuszokról [sic!] meg költői képek elemzéséről”⁶¹ szoktak zajlani a lírát érintő irodalmi indíttatású viták. A hozzászóló elszigeteltségére ebben a tudományosabbnak nevezhető diskurzusban egy „m.anna” nevű kommentelő reflektál Jászberényi Sándornak szánt válaszában, aki szerint „itt vannak a kommentek, és itt van szegény szélesebb tömeg”, akit igyekszik megérteni, hisz Jászberényinek is „elmenne a [kedve] az »irodalmi élettől« [...], ha ilyen kommentekkel találná szemben magát.”⁶²

A Rácz I. Péter által moderált kerekasztal-beszélgetés viszont nem váltott ki nagyobb érdeklődést, mindössze két hozzászóló, Tófalvy Tamás és Séra Bálint reagáltak rá. Mindkét írás a vita feleslegességére mutat rá. Tófalvy a *Könyvesblog*gal kapcsolatos megállapítások helytelenségére világít rá, és azzal érvel, hogy se nem független, se nem blog, mert az „Index

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ SÁRI B. László, *A kritikai elköteleződésről = Az olvasó lázadása?*, i. m., 101-110, 109.

⁶⁰ „szélesebb tömeg”, http://konyves.blog.hu/2007/12/04/valtson_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 21.

⁶¹ Uo.

⁶² „m.anna”, Uo.

[könyvrovataként]” funkcionál, és „az állami alapokon nyugvó Litera grafikai felületén is osztozik.”⁶³ A kerekasztal-beszélgetésből kiemelt „fröcsögő blogger” kifejezést helytállónak tartja Valuskáék beszédstílusának azonosítására: „nem őszinteséggént, hanem tájékozatlansággént, felműveltségként”⁶⁴ érezheti az olvasó az ott található bejegyzések zömét, így a kialakult vitáról komolyan nem lehet beszélni. Séra Bálint radikálisabban fogalmaz, amikor a vita témáját negligálja: „a *Könyvesblog* szimulákrum, a körülötte kialakult vita szándékos megtévesztés,” valamint Dunajcsik publicisztikája nem más, mint „ingyen reklám.”⁶⁵ Mindezek mellett Valuska László elképzelése nem teljesen fedi le azt, amit valóban ezzel a médiummal el szeretne érni. Séra szerint ugyanis az internetes megszólalásmódok akkor járnak el helyesen, ha „[a fogyasztókat] tájékoztatják és eligazítják őket a legfrissebb termékek között [...] *anélkül, hogy kritikának akarnának látszani.* [kiemelés az eredeti szövegben – B. G.]”⁶⁶ A *Könyvesblog* írásai látszatra bírálják is a kiválasztott szövegeket, viszont nyelvezetük és érvrendszerük miatt nem hasznosíthatók az irodalmi szakmabeliek szempontjából, ami alapján ingyen reklámoknak is minősíthetők.⁶⁷ A kettőjük által megfogalmazott problémák – elsősorban a vita marginális voltára, valamint a reklámjellegére világítanak rá – szintén megfogalmazódnak a „Telep-vitában” néhány kommentelő jóvoltából. A hozzászólások első hulláma a *Könyvesblog*nak mint kritikai médiumnak a létjogosultságát kérdőjelezi meg, hiszen többen is érveltek amellett, hogy mind az írói körrel kapcsolatos jelenségek, valamint *Könyvesblog* is csupán „ügyes médiahekk,”⁶⁸ és a Kalligram-szám „kritikájával” a „legnagyobb hype-ot [kapja] a Telep.”⁶⁹

A *Litera.hu*-n zajló vita után nem sokkal került megrendezésre a konferencia, mely az ott felmerült kérdéseket is hivatott tárgyalni és tisztázni. Az előadók álláspontjai az előbbihez képest nagyobb részt merítenek az 1996-os kritika-vitában elhangzó diskurzusokból, ezek elsősorban a kritikus pozícióját, valamint a kritika nyelvét, célközönségét és irodalomtudományi szerepét érintik, mely kérdések a „Telep-vitában” is tetten érhetőek.

Elek Tibor írásában mellett érvel, hogy a kritika funkciója megváltozott 1989 óta, hiszen nagyobb szabadsága van a kritikai megszólalásmódoknak a rendszerváltással bekövetkezett

⁶³ TÓFALVY Tamás, *És nem is kell hozzá blog*, Litera.hu, 2007. szeptember 16., <http://www.litera.hu/hirek/es-nem-is-kell-hozza-blog>, utolsó letöltés: 2012. 11. 22.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ SÉRA Bálint, *A köz helye, a reklám helye és a magánterület (a Könyvesblogról és a litera.hu kritika-vitájáról)*, A Hét, 2007. szeptember 15., <http://web.archive.org/web/20080223101337/http://ahet.ro/content/view/2792/85/>, utolsó letöltés: 2012. 11. 22.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ „SzTX”, http://konyves.blog.hu/2007/12/04/valtson_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 22.

⁶⁹ „Yakz Corot”, Uo.

nyilvánosságrobbanás miatt, szerinte a „meglévő játéktér [...] nagyobb lehetőséget biztosít a háttérbe szorított és mindig születő új törekvések szabadságküzdelmének [...]”.⁷⁰ Valamint csatlakozni kíván néhány előadótársának álláspontjához, köztük Keresztesi Józseféhez, akik visszautalnak az 1996-os kritika-vita központi diskurzusára: „[a] kritikus legyen okos, ahol érvekre van szüksége, igenis, léteznek tanítható fogások, létezik retorika és érveléstechnika, [...] amely értelmezési kereteket nyújt az adott olvasmányokhoz.”⁷¹ A nyilvánosság szerkezetváltozásában kulcsszerepet játszott a vélemények demokratizálódása, amely az internet elterjedésével tovább fokozódott. Ezt a gondolatmenetet László Emese viszi tovább előadásában, aki a különböző kritikai műfajokat veszi górcső alá: arra kíváncsi, hogy „különböző kritikai »műfajok« milyen közönséget céloznak meg.”⁷² Arra a megállapításra jut, hogy a világhálón publikált recenziók azok, melyek legjobban igyekeznek megfelelni a napilapkritikákkal szemben támasztott igényeknek. Azzal indokolja felvetését, hogy az internet-hozzáférés elterjedésével az egyre gyarapodó online-nyilvánosság körében elsősorban a „figyelemfelkeltés” érvényesül, és ennek tudatában járnak el a recenzióírók, és az így született írások – Urfi Péter írását példaként említve – „nem [fogják] hidegen hagyni” az olvasókat, viszont könnyen torkolhatnak hatásvadászatba is.⁷³ A *Könyvesblog*ot ebből a megfontolásból sem nevezi blognak, mert ellenben a valódi blogbejegyzésekkel, nem csupán benyomásokat közöl kritikai reflexiók nélkül. László Emese ezen megállapítását cáfolják a „Telep-vita” egyes hozzászólói, akik hiányolják a szakmaiságot és a tudományosabb argumentációt, „vagyis jobban alá kellene támasztani ezeket a mindenféle elmarasztaló ítéleteket [...]”.⁷⁴

A *Könyvesblog* jelenségének értelmezési kísérletét Rákai Orsolya is kijelöli tanulmányában, amelynek kiindulópontja a „laikus/profi” olvasók megkülönböztetése mediális kontextusok, valamint „kommunikációs feltételrendszer[beli]” tulajdonságok szerint.⁷⁵ A laikus és a professzionális befogadás közötti különbséget véleménye szerint maga az irodalomkritika gerjeszti: „a kritikus egyik fő feladata [...] az intézményes szakadásnak a folyamatos újratermelése,”⁷⁶ amely az író és az olvasó között is fenn áll. A *Könyvesblog* esetében a laikus és a professzionális kritikai diskurzusok homogenizálási törekvése figyelhető meg azáltal, hogy az internet médiuma segítségével olyan beszédmodok,

⁷⁰ ELEK Tibor, *Ars critica (?) mégegyszer = Az olvasó lázadása?*, i. m., 33-39, 36.

⁷¹ KERESZTESI József, *Szerintem a kritika = Az olvasó lázadása?*, i. m., 13-18, 15.

⁷² LÁSZLÓ Emese, *Variációk műbírálatra = Az olvasó lázadása?*, i. m., 41-51, 41.

⁷³ Uo., 46-47.

⁷⁴ „PSZ”, http://konyves.blog.hu/2007/12/04/valtson_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 22.

⁷⁵ RÁKAI Orsolya, *Re: (-levancia, -ferencia, -verencia, avagy gondolatok a kritika pozícióiról) = Az olvasó lázadása?*, i. m., 63-72.

⁷⁶ Uo., 71.

vélemények kerülhetnek napvilágra, melyek így vagy úgy a szakmai beszédfolyamatokba szeretnének beszivárogni, melyet Rákai – a professzionális diszkurzív tér szemszögéből nézve – irrelevánsnak tart.⁷⁷ A „Telep-vitában” is, mint említettem, ez a nézőpont látszik érvényesülni: több kommentelő is hangoztatja, hogy a *Könyvesblog* beszédmódjából hiányzik az irodalomtudományi szakmaiság, amely révén releváns kritikai megnyilatkozássá tehető a Kalligram-számról írt szöveg. Rákai kísérletet tesz a laikus–professzionális különbségtétel felszámolására Virginia Woolf „common reader” fogalmával, amely abban az esetben valósul meg, ha egy presztízst nem féltő kritikus lemond a „kritikusi” névről, és úgy írja meg véleményét – ebben az esetben nem kell attól félnie, hogy véleményét nem tartják odaillőnek, ámbar ezzel a szóban forgó irodalmi mű fogadtatásába sem tud beleszólni.⁷⁸ A *Könyvesblog* szerzőiről is elmondható az, hogy olyan irodalmárokról van szó, akik lemondanak szakmai jelenlétükről véleményük megformálásakor, viszont mégsem nevezhetők „common readernek” Rákai szerint, hiszen a „közönséges olvasó” véleménye általában alulról jön. A „*Könyvesről*” pedig, ahogy Tófalvy Tamás idézett írásában bemutatta működését, ez nem állapítható meg.

Végül Bárány Tibor nem sokkal később, az *Élet és Irodalomban* megjelent publikációja reflektál a *Könyvesblog* gerjesztette vitára. Összefoglalva a „kis” kritika-vita (mely jelzőt ő használja először) fontosabb mozzanatait jut el arra a következtetésre, hogy az online kritikai médiumok – a *Könyvesblogot* kiemelve – nem formálhatták át az irodalomkritikai közéletet. Csupán arról van szó, hogy ezáltal lehetőség nyílik arra, hogy így a működő napilapkritika hiányával létrejött űr szűküljön, hiszen azzal egyetért, hogy ez a médium „hiányt pótol.”⁷⁹

Viszont a „belterjesség” problémakörére senki sem reflektált a „kis” kritika-vitában: a Valuska-interjúnak csak azt a részét emelték ki, mely a mediális váltás miatt bekövetkező kritikai gyakorlattal összefüggő kérdésekkel foglalkozik. Az irodalmi élet zártságát és „befelé terjeszkedését” a „Telep-vitában” tárgyalják inkább. Ez azzal magyarázható, hogy a fogalom nem válhat tudományos diskurzus tárgyává annak bizonytalan meghatározása miatt, amire majd később, a Telep-antológia recenzeálása során annak szerzője világít rá. Valuskáék számára elítélendő az, hogy egyrészt „tehetséges szerzők hátán akarnak belovagolni a magyar irodalomba látványosan dilettáns szerzők”⁸⁰ egymás barátságát kihasználva, másrészt ebből következőleg pedig az – melyet már idéztem –, hogy könnyen „felrajzolhatók” köztük a kapcsolati viszonyok. Egy hozzászóló az utóbbihoz azt a

⁷⁷ *Uo.*, 65.

⁷⁸ *Uo.*, 70.

⁷⁹ BÁRÁNY Tibor, *Kinek? Hová? Miért? = Az olvasó lázadása?*, i. m., 149-155, 154.

⁸⁰ JÁSZBERÉNYI-VALUSKA-KÁLMÁN, i. m.

megjegyzést fűzte, hogy ebből csak akkor lenne igazán probléma, ha eltitkolnák csoportidentitásukat, és úgy írnának egymásról pozitív hangú kritikát. A Telep-tagok egymás műveiről szóló bíráló szövegeiben ugyanis ezzel szembesülhetünk: a szerzők azok ellenére, hogy nevüket vállalva írják a szövegeiket úgy, ahogy a blogon is vállalják valódi kilétüket, kritikai pozícióból nem hozzák felszínre a bírált szöveg szerzőjével való kapcsolatukat. Pollágh Péter *Litera.hu*-n írt kritikájában, melyben Bajtai András, Nemes Z. Márió és Sopotnik Zoltán köteteiről alkot bírálatot egymással párhuzamosan,⁸¹ ugyan kijelenti, hogy mindhárom szerző a Telep Csoport tagja, viszont bírálóként önmagát nem illeszti be közéjük azok ellenére, hogy ő is a blog egyik alkotója.

Az imázst, melyet Valuskáék szerint a Telep hozott létre maguk köré, nem csupán a kritikai szövegekkel érik el, hanem a költészetük sajátos hangjával, esztétikai értékeivel. Ezzel összefüggésben hangzik el a vitaindító szövegben a „paradigmaváltásra” vonatkozó vádjuk. Bizonyítékként a már idézett *Egészrész* antológia fűlszövegét emelik be Valuskáék, amely szerint „[a kortárs lírában] »paradigmaváltás« [...] küszöbén állunk,»⁸² ezt a megállapítást az irodalmi közélet problémájának tudják be. Ennek kapcsán fontos hangsúlyoznom, hogy a *Könyvesblog* bejegyzése a „paradigmaváltást” mint fogalmat a „kanonizációhoz” hasonlóan elnagyoltan, inflálódott jelentésben használja, és ironikus színezetet is felvesz, ennek a következménye lesz az is, hogy az ezzel megbélyegzett szerzőket „zseniknek” kiáltják ki, szintén ironikus értelemben.

Líraesztétikai kontextus

A „paradigmaváltás” problematikáját a líraesztétikára, valamint a „belterjességre” vonatkozó kérdéskörökben tárgyalják Valuskáék, amelyet a felületes, alaposabb érvelés nélkül hagyott „verselemzéseikkel” és az írásuk zárógondolataival kezdeményeznek. Ezek szintén a pamfletjükkel szembeni negatív reakciókat erősítik, valamint Borbély Szilárd azon megállapítását, miszerint az írói csoportosulás hangvétele a *Könyvesblog* álláspontja szerint bizonytalan értékeket képvisel a kortárs magyar irodalmon belül, mely tézis azokból az okokból adódik, amiket fentebb már kifejtettem. Viszont figyelmen kívül hagynak több olyan tényezőt, amely igazolná a Telep létjogosultságát a jelenlegi lírai paradigmák rendszerében.

⁸¹ POLLÁGH Péter, *Az erő három színe – Bajtai András: Az átlászó város; Nemes Zoltán Márió: Alkalmi magyarázatok a húsról; Sopotnik Zoltán: Az őszinteség közepe*, *Litera.hu*, 2007. február 6., <http://www.litera.hu/hirek/az-ero-harom-szine>, utolsó letöltés: 2012. 11. 26.

⁸² *Egészrész*, i. m.

A Kalligram-számban publikált versek nagyobb részével véleményük szerint a legnagyobb probléma az eltúlzott, képzavaros alkotásmód, amely értelmezhetetlenné teszi a szövegeket. Pálffy András Gergely szövegeit illetik a legvisszatetszőbb kritikával: „szupermennek” titulálják, valamint a versében leírtak alapján ő – akit a lírai beszélővel is azonosítanak – „egyedül van a bolygó emlései között.”⁸³ Valamint Bajtai András „Betűember” alakzatát sem tudják értelmezni a verseiben. Mindezek a megállapítások robbantják ki a „Telep-vita” második legnagyobb hullámát, amiben a kortárs versinterpretációkkal kapcsolatos líraelméleti kérdéseket állítják a középpontba.

Ezt a távlatot a Telep Csoport kommentelő szerzői hozzák be a diskurzusba, amellyel elsősorban a „paradigmaváltásra” vonatkozó vádat szeretnék tisztázni, és önmagukat igazolni. A tagok közül elsőként Ijjas Tamás szól hozzá a „kritikához”: Valuskáék félreértésbe estek, amikor az érthetetlen szövegek szerzőit „zseniknek” nevezték meg, holott nem is bizonyos, hogy valóban tehetséges költőkről van szó, csupán arról, hogy „[aki] ügyesebben csúsztat (tesz bogarat mások fülébe), azt hajlamosak vagyunk tehetségesnek mondani.”⁸⁴ Az utána kommentelő Sopotnik Zoltán Ijjassal összhangban kijelenti, hogy egy új költői hanggal operáló csoport felbukkanása következtében „megszóltak a szirénák bizonyos fejekben,”⁸⁵ melynek megnyilvánulását láthatjuk a pamflet azon kijelentésében, amit Valuskáék az új olvasási kóddal szembeni elutasításként írnak, mi szerint „[s]zeretné[k] érteni, amit olvas[nak].”⁸⁶ Erre a reakcióra a legtalálóbb magyarázatot Rákai Orsolya adja – az általa definiált „jó művek” tovább maradnak fenn az irodalmi köztudatban, hiszen nem férhetünk hozzájuk szemantikailag teljes mértékben, és nem ismerhetjük meg,⁸⁷ ami révén a laikus olvasóban az a benyomás jöhet létre, hogy a szöveg szerzője valóban tehetséges lehet.

A *Könyvesblog* szerzői felkérték az egyik Telep-tagot, Krusovszky Dénest, hogy reagáljon a „kritikájukban” szereplő vádpontokra. Hozzászólását külön bejegyzésben publikálták néhány nappal az írásuk megjelenése után. Krusovszky Valuskáék valamennyi felvetését megcáfolja: a „mesterséges kánonépítésre” vonatkozó vádat a Kalligram esetében azzal, hogy pusztán a folyóirat kérte fel a szerzőket, valamint Bodor Bélát is, akinek a tanulmányával – Ijjas mellett – ő sem ért egyet, támadhatónak véli több pontját is. Az egymásról írt kritikák problematikusságára Dunajcsik *Az olvasó lázadása?* című írásához hasonlóan reagál, hiszen amellet érvel ő is, hogy „az útkeresésben nagyon fontos szerepe lett [az] egymás

⁸³ JÁSZBERÉNYI–VALUSKA–KÁLMÁN, *i. m.*

⁸⁴ „iTom”, *Uo.*

⁸⁵ „sopotnik”, *Uo.*

⁸⁶ JÁSZBERÉNYI–VALUSKA–KÁLMÁN, *Uo.*

⁸⁷ RÁKAI, *i. m.*, 71.

véleményezésének, amihez [...] remek eszköz az irodalomkritika,⁸⁸ ami segítségnyújtásként értelmezhető ebben a kontextusban. A „paradigmaváltásra” vonatkozó ellenvetéseket képtelenségnek tartja, nem hiszi, hogy a Telep Csoport bármiféle új paradigmával szolgálhatna a kortárs magyar irodalomban.

Az írás kommentelői a leírtak alapján azonban azzal a kérdéssel kezdtek el foglalkozni, hogy kik lehetnek azok a szerzők, akiknek a költészetét a Telep poétikájával össze lehetne hasonlítani. Ugyanis Krusovszky utal a paradigmák pluralizmusára, amely alapján a pályakezdő költő saját alkotói tevékenységét behatárolhatja,⁸⁹ viszont azt nem árulja el, hogy melyik paradigmába sorolná be a Telepet, a saját lírájáról is csupán annyit mond, hogy ütközik a *Könyvesblog* ízlésével. A telepeseek közül Dunajcsik Mátyás próbál a kérdésfelvetésre válaszolni, hozzászólását szintén külön bejegyzésben publikálja Valuskáék. „Élőbeszéd-paradigmaként”⁹⁰ ír arról az esztétikai vonalról, melyet a Telep, valamint a hasonló korú kortárs költők hangjában vél felfedezni. Négy kritika ismertetésével szeretné felvázolni ennek a lírai vonalnak a legfontosabb jellemzőit, melyek közül hármat ő fogalmazott meg, és az egyik a már idézett Pollágh Péter-kritika.

Annak ellenére, hogy nem beszélhetünk egyetlen, homogén irányzatról sem a Telepet illetően, és „nagyrészüket nem is próbál hozzákapcsolódni semmilyen élő és továbbélő magyar költészeti hagyományhoz,”⁹¹ mégis megkockáztathatjuk, hogy ezekben a kritikai írásokban több utalást is találhatunk ennek a csoportosulásnak az uralkodó esztétikájára (különösen azért, mert a szövegek közül csupán egy szól nem Telepes költő művéről). A kritikák alapján úgy lehetne ezt összefoglalni, hogy olyan hangról van szó, amely az „élőbeszéd-szerű megszólalást továbbgondolva”⁹² a vallomásos líra felé kanyarodik el. Követendő mintaként elsősorban Kemény Istvánt és Marno Jánost, valamint Petri Györgyöt hozzák fel ezek a kritikák, a felsorolt nevek más Telep-szerző könyvéről írt reflexiók kapcsán is ismerősek lehetnek.⁹³ A kritikai megnyilvánulásokból leginkább a Petri lírájára jellemző tulajdonságokat olvashatjuk ki: Pollágh kritikájában arra világít rá, hogy az e fajta monologikusság mellett „[Bajtai, Nemes Z., Sopotnik] nem mellőzik a gondolatiságot, ám konzekvensen kerülnek a

⁸⁸ KRUSOVSZKY Dénes, *Rossz vicc*, Könyvesblog, 2007. december 7., http://konyves.blog.hu/2007/12/07/re_valtsion_on_is_paradigmat, utolsó letöltés: 2012. 11. 26.

⁸⁹ *Uo.*

⁹⁰ DUNAJCSIK Mátyás, *A paradigmaváltásról – ha van olyan*, Könyvesblog, 2007. december 7., http://konyves.blog.hu/2007/12/07/a_paradigmavaltasrol_ha_van_olyan, utolsó letöltés: 2012. 11. 27.

⁹¹ SZEGŐ, *i. m.*, 8.

⁹² DUNAJCSIK Mátyás, *A paradigmaváltásról...*, *i. m.*

⁹³ Vö. POLLÁGH Péter, *Több csupornyí szép*, Litera.hu, 2006. március 16., <http://www.litera.hu/hirek/tobb-csupornyí-szep>, utolsó letöltés: 2012. 11. 27.

pátoszt.”⁹⁴ Az utóbbi jellemzőt Krusovszky Dénes is látja Bajtai András kötetének nyelvezetében: „a fajsúlyos iróniát végig jól használja kötetében, ennek köszönheti, hogy versei szinte kivétel nélkül képesek megtartani a kellő távolságot a pátosztól [...]”⁹⁵ A hagyománykövetést és a paradigmához való tartozás tehát a „depoetizált, [és] alulretorizált”⁹⁶ – avagy a már-már prózai – nyelvhasználatban lelhető fel leginkább, hiszen az elődökként megnevezett szerzők (Gál Ferencet, Szijj Ferencet és Borbély Szilárdot is beleértve) költészetére is többnyire ez jellemző. Folyamatosan fönntartják a „komolyság” modalitását is: Szilasi László az Élet és Irodalomban írt recenziójában reflektál erre az esztétikai horizontra „új komolyság” néven, mely jelzővel a telepes esztétika elődjeként elsősorban Szijj Ferencet jelöli ki. „Humor és irónia, a képiség mint szöveg alternatíva, feltérképezhetetlen rétegrendű szövegszerkesztési mód, kiszámíthatatlan és felforgató szintaxissal problematizált szövegközpontúság [...]”⁹⁷ A „rokonságok” mindezek mellett a képalkotásukban is fellelhetők, ezek elsősorban allegorikusan kapcsolódnak egymáshoz.

Viszont a szakmai közvélemény – a már idézett tanulmányok mellett – nem pusztán a Telep esztétikájaként tartja számon ezt a lírai hangot: Kulcsár Szabó Ernő tanulmányában napjaink egyik legerősebb vonulataként tartja számon, melybe az „1970/80-ban született új alkotók” túlnyomó többsége besorolható, legfontosabb jellemzői a már kiemelték mellett az, hogy „nem [...] egykönnyen jelölhető ki irányzattörténeti hely[ük] sem.”⁹⁸ Ennek a líraesztétikai horizontnak a legfontosabb „dokumentumaként” a már többször említett *Egészrész* antológiát nevezi meg, ugyanis „anélkül sikerült kérdésessé tennie az esztétikai megkülönböztetés kényszerítő hagyományát, hogy ez a történés az irodalom »köznapiasodásának« fenyegetését [...] idézné fel.”⁹⁹

Kulcsár Szabó kijelentését igazolja, hogy elődökre tett közvetlen utalást a Telep-tagok lírai szövegeiben valóban nagyon keveset találhatunk. Ezek közül az egyik legkiemelkedőbb Dunajcsik Mátyás *Imitatio Petri* című verse, melynek már a címe felhívja az olvasó figyelmét erre az értelmezési keretre. A Dunajcsik-vers beszélője Petri *Hogy elérjek a napsütötte sávig* című versével teremt intertextuális kapcsolatot, ennek legkirívóbb megnyilvánulásai a szószerinti átemelések (például a „kóstolódó ifjúság” kifejezése). Viszont magához a Petri-hagyományhoz ironikusan viszonyul: a szöveg legfontosabb tematikus elemeivé a

⁹⁴ POLLÁGH, *Az erő három színe...*, i. m.

⁹⁵ KRUSOVSKY Dénes, *Séta a tapéták mögött*, Élet és Irodalom, 2007/30, 27.

⁹⁶ LAPIS József, *Enyhe mámor...*, i. m. 79.

⁹⁷ SZILASI László, *A csenden belül*, Élet és Irodalom, 2011/16, 21.

⁹⁸ KULCSÁR SZABÓ Ernő, „Magát mondja, ami írva van” – *Jegyzetek az újabb magyar líráról = Megközelítések – Médium és jelentés az irodalmi modernségben*, Bp., Akadémiai, 2010, 262-278, 264.

⁹⁹ *Uo.*, 269.

narkotikumok válnak, elsősorban az alkohol és a cigaretta, a róluk szóló anekdoták helyezik ezt a kontextust előtérbe. Maga a hagyomány követési módja is végletekig ironikus reprezentációban jelenik meg: „[t]iszteletadás a régi mestereknek, mondtad / akkor, részt vállalni a szenvedésből, / mert örök igazság, szóltál a bárpult / előtt a padlón feküdve – a csapos keverék / kutyáját ölelted éppen [...]”¹⁰⁰ Sopotnik Zoltán *Csakapetri* című versének beszélője tiszteletteljesebben, és az ebből fakadóan némi távolság tartással beszél róla mint jelentős szerzőről. „[N]agyapámnak érzem mióta olvastam a verseit / inkább apámnak időben így stimmel / pedig soha nem ismertem személyesen.”¹⁰¹ A Dunajcsik-féle ironizáló tiszteletadásból Sopotniknál eltűnik az ironia: a vers végén a beszélő önmegszólító formában a gyertyagyújtásra, az emlékezés leginkább nagyra becsült gesztusára szólít fel. Petri személyére, műveire való utalás a két versen kívül Nemes Z. Márió *Alkalmi magyarázatok a húsról* című kötetének paratextusaiban lelhető fel: Petri György első kötetének, a *Magyarázatok M. számára* címével teremt eleve intertextuális viszonyt egyrészt Nemes Z. kötetének a címe, másrészt pedig második ciklusának elnevezése is. A versnyelvbeli örökség az ironia retorikájában nyer inkább domináns szerepet, mely Petri költészetének sajátja is, hiszen – H. Nagy Péter szerint – „[a] nyelvi eszköztelenségre, a kifejezés töredékességére vagy az álcinizmusra épülő retorika nála is mindenekelőtt az ironikus olvasás fölényét helyezi egyre inkább kilátásba.”¹⁰²

Tehát a versnyelv monologikussága és a vallomásos megszólításmód kerül előtérbe a Telep Csoport valamennyi szerzőjénél, mely azért pseudo jellegű, mert a versekben megszólaló én többnyire az „önéletrajziség és konstrukció »örvénylő forgásában« szólal meg.”¹⁰³ A pseudo-vallomásosság egyik legmeghatározóbb vonulatát Nemes Z. versnyelve képviseli, mely Dunajcsik szerint „különutas lírát”¹⁰⁴ képvisel a Telepen belül. Intertextuális meghatározottságára egyrészt más telepes szerzők verseinek ajánlásából, másrészt pedig a csoporton belüli lírai hangvételi hasonlóságokból is következtethetünk. Nemes Z. Márió költészetében a legszembevetőbb jegy az a feszültség, melyet az asszociatív szinten összefüggő költői képek egymás mellettisége teremt meg. Bodor Béla a „para” fogalmaként

¹⁰⁰ DUNAJCSIK Mátyás, *Imitatio Petri = Telep-antológia, i. m.*; A továbbiakban elemzett verseket is (Nemes Z. Márió *Fej*, Bajtai András *A félelem tart életben*, Pálffy András Gergely *néha félnek és alkalmi határátlépések*, Pollágh Péter *A Dédi*, Krusovszky Dénes *Elromlani milyen és A reggel elveszi*, Szabó Marcell *A langyos szív, de ne mondjuk újra és A szorítás alakjai [Reggeli merevedésben keskeny...]*, Dunajcsik Mátyás *Winterreise*, Ijjas Tamás *Mindenki füle*, Sirokai Mátyás *Üveg*, Deres Kornélia *Pedig apa*) ebből az antológiából idézem.

¹⁰¹ Sopotnik Zoltán, *Az őszinteség közepe*, Bp., JAK – L'Harmattan, 2006.

¹⁰² H. NAGY Péter, *Töredékek a kortárs magyar líra paradigmáiról*, Alföld, 1999/4, 52-63, 55-56.

¹⁰³ NEMES Z. Márió, *Személyes totem – megjegyzések a Petri-líra aktualitásához*, Holmi, 2010/9, 1158-1167, 1160.

¹⁰⁴ DUNAJCSIK Mátyás, *Irgalom a húsnak – Alkalmi magyarázatok Nemes Z. Márió költészetéhez*, Holmi, 2007/9, 1220-1224, 1220.

definiálja ezt az esztétikai motívumot tanulmányában: „a vers szakadozott motívumsorában fenyegető, sötét, logikátlan, érthetetlen képek vagy állítások jelennek meg,”¹⁰⁵ melyet ő is Nemes Z. Márió költészetében érez a legdominánsabbnak. A *Fej* című verse jól prezentálja ezt a lírai vonulatot, mely az emberi test dekonstrukcióját állítja a középpontba (egyébként Nemes Z. lírájának központi témáját is ez képviseli). „A szemgolyóban idegi víz. / Májfoltok a parton. / Köd, gyökerek és táp.” (*Fej*) Ezek az egymásra rakódó költői képek gyakran groteszk, ironikus hatást váltanak ki. „Meg akar enni az ég. / Csorog a leve. / Nem állok alá, / mert nem állok fel.” (*Fej*) *Esti tej* című verse, melyet a *Könyvesblog* írása kiemel, Gál Ferenc *Újabb jelenetek a bábuk életéből* című kötet két versével (a XXXIII. és a XXXIX. darabbal) teremt intertextuális kapcsolatot, erre Sopotnik Zoltán hívja fel a figyelmet egy kommentjében, hiszen Valuskáék többek között erről a viszonyról sem vesznek tudomást. A verseket egymás mellett olvasva érezhetjük a „rokonságot” a két költői hang között, elsősorban a költői képek felépítésében, valamint a retorikai elrendezésben. „*Megint az emberábrázolás. Megint / a szeretőkről lehulló sólemezek, / a folytatás reménye.*” (XXVII.)¹⁰⁶

Ez a fajta alulretorizált vallomásosság, a költőietlen, naturalista ábrázolásmód, valamint az ezzel összefüggő ironikus olvasás teszi a Telepen belül is népszerű lírai beszédmóddá ezt a versnyelvet: mintha több szerző művére is hatna. Köztük találjuk Bajtai András *A félelem tart életben* című, Nemes Z. Máriónak ajánlott versét. Érzékelhetőek benne mindazok a lírai attribútumok, melyek Nemes Z. költészetét is meghatározzák, elsősorban az emberi test metaforizálása, és a látszólag nem összefüggő költői képek gyors egymásutánja. „Gondolatban szétszedlek, összeraklak / megint, öklendezem a metróban, a buszon: / hosszú vagyok, és sötét, mint egy / főknyom.” (*A félelem tart életben*) A groteszk lírai képekre is találhatunk példát egy versszakkal előbb: „[é]bredés után türelmesen megvárom, / amíg kiteszik a vak macskát az ablakba, / utána megreggelizem.” (*A félelem tart életben*) Ezt a feszültségkeltő versnyelvet a leginkább jelenlévőnek azonban Pálffy András Gergely verseiben láthatjuk, aki véleményem szerint ennek a hangnak egyfajta szintézisét is adja verseiben. *Néha félnek* című versében (a *Könyvesblog* pamfletje is ezt a verset emelte ki) az egyes egységek versszakainak képei az utolsó egységben sűrítve kapnak helyet, dőlt szedéssel kiemelve, mely dekontextualizálja ezeket a motívumokat, és új síkba lépteti az egész lírai szöveget: „*néha félnek tőlem. / hiába nézem a vizet / ahogy járkálok / a visszhang egyre torzabb.*” (*néha félnek*) Egy másik versében, az *alkalmi határátlépésekben*, melyet Bajtaihoz

¹⁰⁵ BODOR, i. m., 64.

¹⁰⁶ GÁL Ferenc, *Újabb jelenetek a bábuk életéből*, Bp., Seneca, 1998.

hasonlóan Nemes Z. Máriónak ajánl, inkább kiéleződik a test dekonstrukciója: „kibontom a hajszalereket / és óvatosan széthajtogatom / mint egy párnát. napok [sic!] óta / ezen alszom mégis hiányzik.” (*alkalmi határátlépések*) Hasonló versnyelvet képvisel Pollágh Péter is, hiszen többek között rá is jellemző a pszeudo-vallomásosság, a testiség központba állítása, viszont nála inkább az önmitológia, valamint az asszociatív módon egymásra rakódó tömörített képek további széthúzása a jellemző. Mitologikus alakjaival (a Vörösróka, a Dédi vagy a Cigarettás) szilárdan felépített lírai koncepciót követ. „A szél krémje bekeni a Dédit, / míg a sakk-fehér síroknál / *elszív egy koporsó szeget.* / Nem mondja meg, / miért, nem hajlik el, / csak tűri, hogy kenje a szél, / tűri, hogy ne értsem meg.” (*A Dédi*)

A depoetizált monologikus nyelv kevésbé testközpontú, valamint inkább tudatosabbnak nevezethető vonulatát képviseli a Telep-blog alapítója, Krusovszky Dénes. Nála érezhető leginkább a Kemény István, Marno János és Szijj Ferenc képviselte lírai nyelv. Az *Elromlani milyen* című versében is érezhetjük e paradigma nyelvi leegyszerűsítettségét, mely tiszta hangnemben monologizál és beszél címzettjéhez. „Vagy szabadnak lenni, / mint egy tárgy, / próbálom elképzelni, // egy kalapács például, / megfogod, / és nincsen benne isten.” (*Elromlani milyen*) Hasonlóan alkotótársaihoz ő is a lírai képek asszociatív egymásutánosságával operál, viszont az ő esetében nem születik meg az a fajta feszültség, mely például Nemes Z. Márió verseiben. „Ilyen vidám is lehet ez a késő őszi / alvadás, látod, / a nehéz neonfény, / az oszlásnak indult mondatok az avarban.” (*A reggel elveszi*) Ennek a versnyelvnek a további lecsupaszítását érezhetjük Szabó Marcell versein. *A langyos szív, de ne mondjuk újra* olvasása közben azt tapasztaljuk, hogy már-már prózai szöveget olvashatunk. „Július hibátlan. A nap kisüt, / s úgy is marad egész délután. / A gyepek felszárad, a gyenge / magot felissza a föld. Estére / az utolsó kerítést is tisztán látni.” (*A langyos szív, de ne mondjuk újra*) Központi ciklusa, *A szorítás alakjai* viszont mintha visszaidéznék Krusovszky gondolati lírájának retorikáját: [e]gyébként mindenki egészen másra / figyel. A fiatal lány lezárja a biciklit, / begombolja, amit előtte félig kigombolt. / A gyerekek nevében nem beszélhetek.” (*A szorítás alakjai [Reggeli merevedésben keskeny...]*)

A többi tag verseiben is jelen vannak a Telep uralkodó esztétikájának eddig reprezentált attribútumai, viszont megszólalásuk módjaiban nem találunk átfedéseket. Dunajcsik Mátyás a Telep leglíraibb hangját képviseli,¹⁰⁷ hiszen verseiben nem csupán a felvázolt kortárs paradigma, hanem jóval korábbi hagyományok is megszólalnak. „Vívómaszkot húznak a sirályok ellen. / Az útirányválasztást elhalasztják: / teljesen mindegy, csak el. El innen, / amíg

¹⁰⁷ BODOR, i. m., 60.

még adnak fényt az utcalámpák.” (*Winterreise*) Ijjas Tamás lírájában az ironikusság, a gúnyosabb és a társainál is depoetizáltabb hang a jellemző: „[r]ázd a segged, szívügyed, hogy kisebb legyen, / felettünk, mint egy vörös unka hasa, olyan / a naplemente.” (*Mindenki füle*) Sirokai Mátyás fiktív monológjai a zeneiség, a zenei elemek, hangok kontextualizálásával válnak egyedivé a Telep Csoportra jellemző attribútumok mellett. „Erősödik ez a bántóan magas / hang, mintha egy üveggramofon tűje / keltené, és fától fáig szaladna / vele, aki bekapcsolta.” (*Üveg*) Sopotnik Zoltán és Deres Kornélia köztes helyzetben találhatóak az eddig felsorolt szerzők mellett. Sopotnik kettős helyzetére Dunajcsik Mátyás világít rá *Az őszinteség közepe* című kötetéről írt kritikájában, miszerint „[Sopotnik lírája] vagy olyan vallomásossághoz [vezet], melyben a lírai én önmagát az »örök emberi« szintjéig próbálja hizlalni, vagy olyan gondolati költészethez, melyben az őszinteség kérdésének helyére a nyelv és a valóság, a kifejezés és a személyesség ellentmondásai kerülnek.”¹⁰⁸ Deres Kornélia lírája is több telepes vonulatból merít, a verseiben központi helyet elfoglaló „Apa” motívum mitologizálása Pollágh Péter alakjaira emlékeztethet, nyelvezete is az ő és Nemes Z. Márió verseinek retorikáját idézi fel. „Egy ideje úgy van, / hogy félek a fényben. / Az évnek ebben a felében / mindig bevitted a virágokat / az udvarról, pedig apa / még öntözte őket.” (*Pedig apa*)

Dunajcsik Mátyás a Krusovszky Dénes bejegyzésére válaszul írt hozzászólásában nem hiába hívja ezt a vonulatot „élőbeszéd-paradigmának”: ezek a reprezentatív elemzések is azt mutatják, hogy a Telep Csoportot több stílus és versnyelv alkotja, viszont retorikai hasonlóságok mégis találhatók a különböző hangok között, melyek többek mellett a pszeudo-vallomásosság, a lírai értelemben vett eszköztelenség, az erős gondolatiság, a szinte prózai beszédhelyzet valamint a költői nyelvre való önreflexió hiánya. Elmondható, hogy a Telep alkotói, holott látszólag nem követnek semmiféle költészeti hagyományt, a Petri György által elindított, Kemény István, Marno János, Gál Ferenc és Szijj Ferenc képviselte lírai paradigma hangját követik, az elődökhöz nyílt intertextualitással kapcsolódnak.

A *Könyvesblog* látszólag tudomást se véve minderről bélyegzi meg a telepes szerzők egyes verseit az értelmezhetetlenség érvek nélküli ítéletével. Egy kommentelő ki is emeli Valuskáék ezen megállapításait, és azt szűri le, hogy „olyan ideális szövegkompozíciót feltételeznek a kritikus[ok] részéről, [...] ami alapján [...] mintha a 19. századba csöppentünk volna vissza.”¹⁰⁹ Ez a kijelentés párhuzamba állítható Borbély Szilárd meglátásával, aki a vita elemzésével kapcsolatban ezt a XIX. századra vonatkozó diskurzust bontja ki. Valuskáék pamfletjükben ahhoz a retorikához fordulnak, melynek középpontjában az irodalom

¹⁰⁸ DUNAJCSIK, *A paradigmaváltásról...*, i. m.

¹⁰⁹ „PSZ”, http://konyves.blog.hu/2007/12/07/a_paradigmavaltasrol_ha_van_olyan, utolsó letöltés: 2012. 11. 27.

fogalmának, esztétikájának kétségbevonhatatlansága, materialitásának determináltsága áll, és ők ebből a pozícióból szeretnének „diktálni” az olvasóknak. Egy hozzászóló erre a megállapításra, valamint a „belterjességre” vonatkozólag kérdezi Valuskától azt, hogy vajon szerinte „mindenkinek a kritika független ítélőszék[nek]”¹¹⁰ kell-e lennie, vagy sem.

A „Telep-vita” után

Dunajcsik bejegyzésével, valamint az arra érkező reakciók után lecsendesülni látszott a „Telep-vita”. Két évre rá a *Váltson Ön is paradigmát!* után a *Könyvesblog* recenzeálja a Telep működését bezáró antológiát *Telep: Game over* címmel. A Telep-antológiáról szóló írásában „Burden” (nem lehet róla pontosan megállapítani, hogy ki ő valójában) próbálja tisztázni a Kalligram Telep-számával kialakult vitán elhangzott diszkurzív pozíciókat. Ahogy a cikkben olvasható, „egyesek túl nagy jelentőséget kerítettek a Telep megjelenési formájának. Más ne mondjak, túlmisztifikálták az egész blogkérdést, és ezzel összemosódtak olyan nagyon is különálló fogalmak, mint blog és irodalom.”¹¹¹ Hiszen – és itt Dunajcsik Mátyásra hivatkozik –, a blog csupán műhelyként működött a Telep Csoport életében, nem publikációs felületnek szánták, mert arra a célra számukra a folyóiratok szolgáltak. Ebből a horizontból kezdi „Burden” értelmezni a kötet záró tanulmányát. A recenzió szerzője nem érti pontosan, hogy Borbély Szilárd pontosan mit tekint „belterjnek”, hiszen az utóbbi szerint – amit „Burden” ki is emel – a csoport szövegei és megnyilatkozásai mind-mind a „belterj” elleni harcként kontextualizálhatók, mert az internetes publikáció látogathatósága korlátlan lehetőségeket biztosít. Ebből kiindulva a *Könyvesblog* szerzője két „belterj” fogalmat különböztet meg: az első a Valuskáék vádjában megjelenő „belterj” fogalom, ami szerint a szerzők egymás műveiről írnak, melyet „Burden” „kulturális jelenségként” értelmez. A másik definíció pedig arra vonatkozik, hogy a tagok szövegei „túlzásba viszik az egymásra való [utalást]”, ami miatt nem tudnak az „önmaguk által határolt diskurzusból” kilépni.¹¹² Ahogy fentebb írtam, ugyanezen az alapon támadták meg Valuskáék Bodor Béla írását. A két fogalom közül „Burden” az előbbit látja relevánsnak, hiszen amikor Telep Csoport szerzői a blogon való publikálás mellett a folyóiratokban is megjelentek, a „belterjes” irodalmi élet felé fordultak. Ismertetőjét azzal zárja, hogy a Teleppel kapcsolatos diskurzusváltásoknak még szerinte lesz

¹¹⁰ „bolcsesztribanc”, *Uo.*

¹¹¹ „BURDEN”, *Telep: Game over*, Könyvesblog, 2009. június 9., http://konyves.blog.hu/2009/06/09/telep_game_over, utolsó letöltés: 2012. 12. 01.

¹¹² *Uo.*

folytatása. A recenzió nem kapott nagy figyelmet, a párbeszéd az irodalmi csoporttal kapcsolatban elcsendesült.

Nem csupán a Kalligram adott ki Telepnek szentelt tematikus számot, amint már említettem. Az Ex Symposion 2007. évi utolsó, *Piknik a Telepen* című tematikus számában a Telep tagjai kapták meg csak arra az egy alkalomra a szerkesztés jogát, és az Irodalmi Jelen 2008. januári számában pedig Kukorelly Endre előszavával egy egész ívnyi terjedelemben olvashatunk a Telep szerzőitől egy-egy szöveget a szépirodalmi rovatban. Egyik szám sem kapott komolyabb kritikai visszhangot sem a „hagyományos” sem az „online” fórumokon, mely tovább gerjesztette volna a Teleppel szembeni feszültségeket. Más irodalmi fórumok, blogok esetében sem került sor hasonló jellegű vitára, amely beszivároghatott volna a jelenlegi irodalomkritikai emlékezetbe.

Ha a „Telep-vita” a „kis” kritika-vita mellett mégis emlékezetes momentumává válik a magyar kritikátörténetnek, akkor azt annak köszönheti, hogy a kortárs irodalmi közéletben eddig nem került sor e két vitához hasonlóra, mely az itt tárgyalt mediális váltásra vonatkozólag a kritikátörténeti valamint a líraesztétikai kontextust egyben átfoghatta, és ezzel tematizálta volna a világhálónak az irodalomtudományban betöltött szerepét. A *Könyvesblog*on publikált provokáló írások és az azt követően megindult párbeszéd ugyanis szoros összefüggésbe hozza ezt a három diszkurzív elemet. A hagyományos médiumokkal való „szakítás” összefüggésben áll a kritikai megnyilvánulás szabadságával, amely a metadiszkurzív formák nyelvi változását eredményezik. Keresztesi József a XV. JAK Tanulmányi Napok keretében tartott előadásában egyenjogúsítja az online és a hagyományos kritikai beszédmódokat, feltéve, ha a kritikus írásában a saját ízlésítéletét műbírálattá alakítja, és azt saját „esszényelvén” fejt ki, akkor „teljesen mindegy, hogy egy vezető irodalmi folyóirat hasábjain vagy egy blogbejegyzésben található-e az adott írás, mindenképpen professzionális olvasóról van szó.”¹¹³ Ebben a demokratizáló kijelentésben már érzékelhető a két mediális kontextus közti interferencia enyhítésének kísérlete, ami véleményem szerint a Telep jelenségét is végig kíséri, viszont a *Könyvesblog* Kalligram-szám „kritikája” épp hogy gerjeszti az ellentéteket abban az ellentmondásos pozícióban, amelyet dolgozatomban is megpróbáltam felvázolni.

A vita líraesztétikai síkja szintén a mediális váltás horizontjában értelmezhető, hiszen a Telep mint irodalmi, költészeti blog – tartalmi elemeit is szintén erős kritikával illetve –

¹¹³ KERESZTESI, i. m., 17.

Valuskáék véleménye szerint eleve nem is vehető komolyan annak közege, valamint jellemzői miatt, melyek a már említett szakmaiságot, irodalmi intézményiséget is mellőzik. Ehhez kapcsolódóan idézik Bodort: „szerint[e] különböznek a dilettáns versíróktól, akiknek számtalan honlapja van.”¹¹⁴ A pamflet hatására kialakult vita is fontos jelenség a számunkra, hiszen a *Váltson Ön is paradigmát!*, valamint a kommentekben zajló párbeszéd marginális jellegén túl azt figyelhetjük meg, hogy a *Könyvesblog* túlnyomó többségében a Kalligram Telep-számának kritikájával nem a saját célközönségének érdeklődését keltette fel elsősorban, hanem a szakmai közéletét. Ez a kommentelők hozzászólásainak argumentációiból vehető észre, hiszen a többség a szakmai érveket hiányolja az írásból. Valuska László az interjújában hangoztatta, hogy „[a] *Könyvesblog* a szélesebb közönséget célozza meg, de az első visszajelzések az irodalom szűkebb berkeiből jöttek, mintha arra vártak volna, hogy majd valami történik,”¹¹⁵ amit a „Telep-vita” egyik résztvevője idézett is tőle.

Hasonló vita kirobbanására mindezen kívül pedig azért sem kerülhetett sor, mert a Telep tekinthető az első „exkluzív” netes felületen működő zártkörű lírai csoportnak az itthoni kortárs irodalomban. A később létrejövő írói blogok, mint például az *Előszeton* vagy a *Körhinta* egyrésztől hasonló elven működnek, mint a Telep, másrésztől pedig nem is értek el nagyobb sikereket a felolvasóestekre való felkéréseken túl, aminek számtalan oka lehet. Illetve a „Telep-vitában” már mindazon vádak és problémák elhangzottak, amelyeknek válaszai, „eredményei” ezen írói körök működésére is érvényesek.

¹¹⁴ JÁSZBERÉNYI–VALUSKA–KÁLMÁN, *i. m.*

¹¹⁵ NAGY, *i. m.*